

"משואה לתקומה"

קורות חייו של אליעזר ארט - לייזר ז"ל
בתקופת השואה, הישרדותו
והגעתו לארץ-ישראל

כתב וערך: גדעון רפאל בן-מיכאל, סיוון תשע"ד, אפריל 2014

תוכן העניינים

עמודים

- פתח דבר 5-3
- קורותיו של לייזר על פי העדות שכתב 7-6
- קורותיו של לייזר על פי העדות שמסר לנכדו עדי 12-10
- מידע על לייזר מתוך דברים שנשא בכנס לזכרו של יאנוש קורצ'אק 16-13
- "דפי עד" שמסר לייזר לחיכל השמות ב"יד ושם" 20-18
- חסידת אומות העולם פרניח דדק מאמצת לחיקה את לייזר
במחנה העקורים בגרמניה 23-21
- עלייתם לארץ-ישראל בספינת המעפילים
"אקסודוס-יציאת אירופה 1947",
חזרתם לגרמניה על-ידי חבריטים ועלייתם בשנת 1948 27-23
- קטעים מזימון הנסיעה של מעפיל מספינת הגירוש "אושן ויגור",
שבח גורש לייזר לגרמניה 31-28
- ברטח ליברמן: שני שירים 33-32
- דבריו של לייזר בעת טקס הענקת תעודת חסידי אומות העולם
לפרניח דדק (פרומח ביילסקי) 36-35
- העיירה בוערת-יד לעיירה קורזלובקה, מקום הולדתו
של אליעזר ארט ומקום שבו גרר משפחתו 41-37
- תקומתו של לייזר לאחר הישרדותו מתופת השואה 47-41
- אחרית דבר-חסד של אמת לחסידת אומות העולם פרניח דדק.
הנצחת פעילותה בגן חסידי אומות העולם שבחיפה 48-53
- ביבליוגרפיה ומראי מקומות 55-54

פתח - דבר

את רעי וחברי הטוב אליעזר ארט ז"ל המכונה לייזר, הכרתי לפני למעלה מחמישים שנה. מאותה עת הצטלבו דרכנו בעבודתנו המשותפת במשרד החינוך עד יום פטירתו.

בשנת 1961 השתחררתי מצה"ל ושמתי פעמי לעבר הלימודים באקדמיה. תמיד, במקביל ללימודי עבודתי לפרנסתי.

באותה שנה, פניתי למשרד החינוך וביקשתי לעבוד כמדריך גדנ"ע בבתי ספר על-יסודיים הנמצאים בפיקוח משרד החינוך. לייזר כיהן באותה עת כרכז הדרכה [למעשה, בתפקיד מפקח]. הוא קיבלני לעבודה ושימש גם כמפקח מטעם המשרד על בתי הספר שבהם עבדתי.

במהלך עבודתי, קרא לי לייזר להצטרף לסגל הפיקוח, ומאז לא נפרדו דרכינו. התקדמנו באותם תפקידים עד תפקידנו האחרון כמנהלי מינהל חברה ונוער במחוזות משרד החינוך. לייזר במחוז צפון, ואנוכי במחוז חיפה.

הייתה בינינו רעות ואחוזה של אמת, שיתפנו אחד את השני בהתלבטויות רבות שצצו בעבודתנו המשותפת. גם התווכחנו על הדרך שבה יש להגשים את החינוך הערכי. הכל נעשה תוך כדי כיבוד הדדי והאזנה אחד לשני. היו אלה יכוחים פוריים, פעמים הוא שיכנע אותי ופעמים שיכנעתי אותו.

הכרתי את לייזר כאיש ערכי, צנוע מאד וישר כסרגל. היה מסור עד אין-קץ לעבודתו. האמין בכל מאודו בשליחותו החינוכית למען ילדי ישראל. הצליח מאד בעבודתו וזכה להערכה רבה. תוך כדי עבודתו רכש השכלה אקדמית והשתתף בהשתלמויות מקצועיות רבות.

יכולתי לכתוב עוד רבות על לייזר, אבל כאן, אני עוצר את דברי. במשך כל השנים לא הייתה בי היכולת לדובב את לייזר על ילדותו בשואה. גם לייזר לא פתח את צוהר ליבו כדי לספר את קורותיו. אני בטוח שהיה קשה לו, כמו לרבים

מניצולי השואה לספר את קורותיו בשואה. רק בתקופה מאוחרת, בשנת תשנ"ט 1999 מילא "דפי עד" של "יד ושם" ודרכם הנציח את הוריו ואחיו לעולמי עד בהיכל השמות של "יד ושם".

אני זוכר היטב, שכאשר מינהל חברה ונוער התחיל להוציא משלחות בני נוער לפולין, לייזר סירב להשתתף בפעילות זו. לפתע, לאחר מספר שנים הוא נעתר לשידולים והצטרף למערכת הארגונית להוצאת המשלחות. מרגע זה הוא התמסר טוטאלית להוצאת משלחות בני נוער לפולין. הוא ראה בעיסוק זה שליחות בהנחלת זיכרון השואה. הוא המשיך בשליחותו גם לאחר יציאתו לגמלאות ועד יום פטירתו.

כאשר לייזר נפטר, החלטתי להיכנס למסע מרתק כדי לדעת את קורותיו של לייזר בשואה. **היה זה עבורי גילוי מדהים.** פניתי לבני משפחת ארט, למשפחת בנימין בליצר, למוזיאון לוחמי הגטאות, לארכיון חסידי אומות העולם ב"יד ושם" ולמקורות נוספים.

רק לאחר שסדרתי את פאזל המקורות, קיבלתי סיפור מפתיע על קורותיו של לייזר בשואה. הבנתי, מהיכן המעיין ממנו שאב תעצומות נפש ערכיות לעסוק טוטאלית בחינוך. בהמשך, נוכל ללמוד גם על יצרו החזק להישרדות.

במחנה העקורים **אינדנסדורף** שבגרמניה קרא בפעם הראשונה בחייו ספר. היה זה ספרו של יאנוש קורצ'אק "המלך מתיא הראשון", שעיקר תוכנו עוסק במנהיגות וכיצד המנהיג מנהיג את קבוצתו למימוש חזון. הישרדות ומנהיגות היו טבועים באורח חייו. לא רק בעבודתו במשרד החינוך באו לידי ביטוי התכונות הללו, גם בשרות המילואים בצה"ל באו לידי מיצוי התכונות הללו. לייזר אהב מאד את השירות בצה"ל. יצא באופן תדיר לשרות מילואים והתמסר מאד לתפקידיו הצבאיים בצה"ל. לייזר הגיע לדרגת סא"ל.

לייזר הוא הדמות הקלאסית של הדור המייצג את המושג "משואה לתקומה".

לייזר נפטר ב-י"ח אדר א תשע"ד, 18.2.2014 בהיותו בן 78.

הובא למנוחות בבית העלמין של קרית-ים בתל רגב [ע"י כפר חסידים].

**הוריו ואחיו, שלא זכו לקבר ישראל
הונצחו במצבה מיוחדת על קברו.**

כיצד נמצאה עדותו של לייזר מהשואה?

עם סיום מלחמת העולם השנייה, בשנת 1946 נשלח בנימין טנא (טננבוים), חבר קיבוץ אילון כשליח לפולין כדי להציל ילדים יהודים. הוא הגיע גם למחנות העקורים בגרמניה.

להלן התרשמותו הראשונית כאשר פגש את הילדים הניצולים:
"עם תום שנות השואה הייתה פולין כמעט "קינדר-ריין". אחד-אחד התכנסו אחר כך ובאו אף הם – קומץ הילדים שניצלו בנס. באו מסתרי יערות וכפרים נידחים, נחלצו ועזבו מקלטיהם בצד הארי, נפרדו ממזרים, בהם הסתתרו מחרב רוצחים. קומץ יתומים עזובים וגלמודים, שיד הגורל האיום פסחה עליהם. בנים רכים, שמצחם חרוש קמטי זיקנה וחותם צער ובינה בקלסתר פניהם. אף הם, לבם לא יפתח על-נקלה לוודויים. דומה, שנות היגון והשתיקה סגרוהו על מסגר".

בנימין עשה מעשה חסר תקדים. הוא גבה עדויות, **שנרשמו בידי הילדים עצמם. ילד-ילד וכתב ידו, ילד-ילד וסגנונו וגישתו המיוחדת לסיפור המעשה.** הללו נאספו בבתי יתומים וקיבוצי ילדים בפולין ואף בשבעה-עשר מחנות פליטים בגרמניה, בהם שהו שרידים מילדי ישראל בפולין ואלה המחנות: דורנשטאט, שטוטגארט, פרנקפורט על-נהר מיין, צאלסהיים, לינדנפאלס, אשואגה, שואבדה, לאנצהוט, רוננהיים, יורדנבאד, אולם, **אינדנסדורף ליד דאכאן**, פילדאפינג, פרנאלד, באד-רייכנהאל, לאנדסברג והילדנהיים.

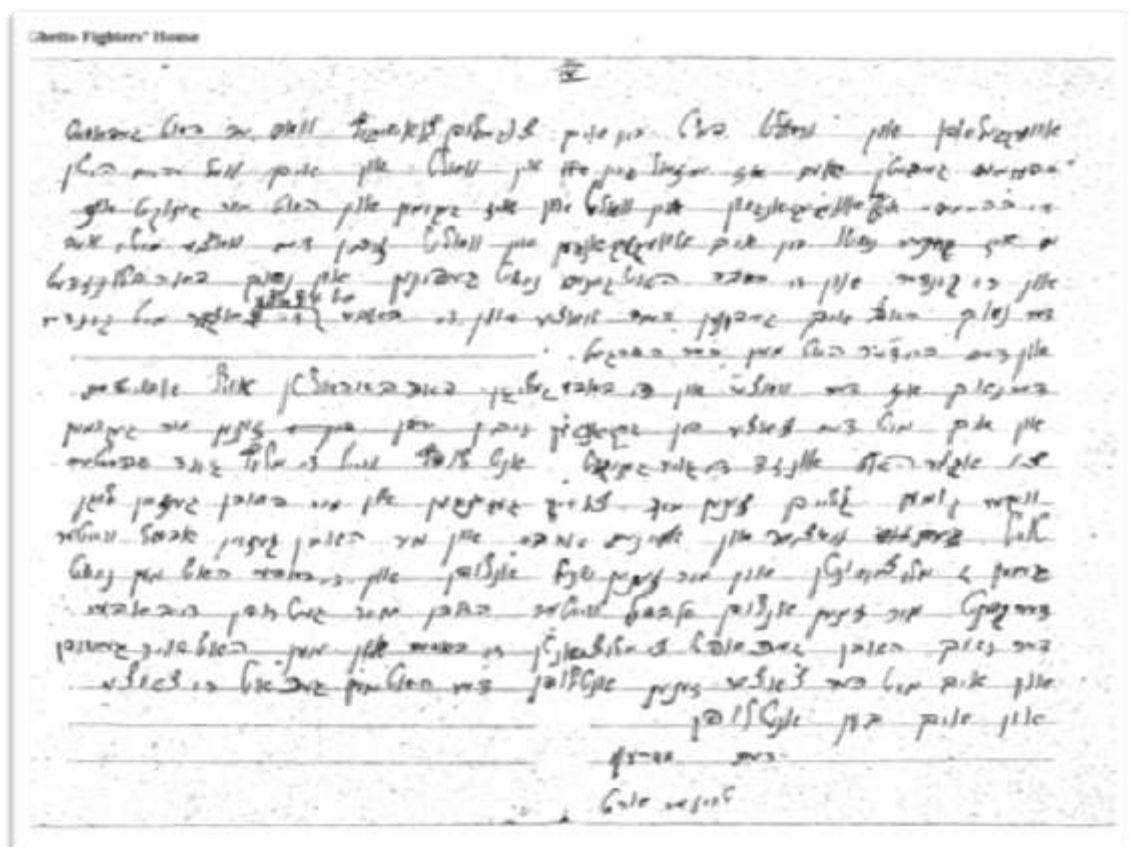
בנימין צבר 1000 עדויות של ילדים, שנכתבו יידיש ופולנית, מיעוטן רוסית. הוא לא הוסיף נופך כלשהו לעדויות. הוא גם לא המליץ לילדים באיזה השפה לכתוב את עדותם. כל אחד כתב כרצונו וכישרון הכתיבה והתיאור שלו.

בין כותבי העדויות היה גם לייזר ארט, שכתב את עדותו בשפת היידיש. הוא כתב את עדותו בתאריך 1.10.1946. היה זה מיד לאחר השואה כאשר הזיכרון היה עדיין "טרי" בקרבו. לייזר היה אז ילד בן 11.

הוא חתם את עדותו בשם לייזער ארט. תמיד חשבתי, שהשם לייזר ניתן לו ע"י חבריו הצברים, והנה התברר שהשם לייזר מקורו בבית אבא ואימא.

בנימין טנא (טננבוים), בתחושתו ההיסטורית הפקיד את כל העדויות בארכיון בית לוחמי הגטאות, ובאדיבותם קיבלתי את עדותו של לייזר שגם תורגמה מידיש לעברית.

צילום קטע מעדותו של לייזר – בכתב יד

קורותיו של לייזר על פי העדות שכתב

לייזר, בנם של אטיה לבית שרפשטיין (Scharfstein) ושל משה ארט, נולד ב-7.7.1935 בעיר קורולובקה - KOROLOWKA שבפולין.

לפני המלחמה עבדו הוריו של לייזר בבית חרושת לסבון. הוא לא הלך לבית הספר כי היה צעיר מדי. גם המצב הכלכלי של הוריו היה קשה ולכן הם לא יכלו לשלם שכר לימוד למסגרת חינוכית פרטית.

מיד עם כניסת הגרמנים לאזור, ביוני 1941 [לייזר בן 6], הרגו הגרמנים את אביו בסטניסלבוב (Stanislavov). בני המשפחה שרדו את האקציה בקורולובקה. משם הם הועברו לבורשצ'וב (Borshchev; Borshchov) ושם נשארו שבועות אחדים.

אטיה, אמו של לייזר סידרה לעצמה מסמכים, וכך לייזר ואחיו נסעו עמה חזרה לקורולובקה. שם הם הסתתרו. עמם שרדו, הסבתא והדוד עם אשתו וילדיו.

פעם אחת, אמם יצאה מהמסתור לעיר כדי להביא מזון לילדיה. כדי לא להשאיר את הילדים לבד, הסתירה האם את לייזר ואחיו במקום מסתור אחר – בעליית הגג אצל גוי שכן.

בדרך חזרה לביתה היא "נתקלה" במשטרה והתחילה לברוח. נערך מרדף אחריה והיא נתפסה. לשוטרים אמרה שהיא פולנייה וסירבה לעלות לעגלה של המשטרה. השוטרים נהגו בה ללא רחמים. **הם ירו בה והיא נורתה למוות.**

בבוקר מוקדם התעורר לייזר וראה שאחיו ישראל בוכה. לייזר שאלו לפרש בכייתו והוא סיפר שהרגו את אימא. מיד הגיע הדוד עם אשתו, ילדיו והסבתא. הם סיפרו להם, מה קרה לאימם. שבוע אחר כך לא נותרו עוד יהודים בקורולובקה [יודנריין].

לייזר ואחיו בורחים ליער

לייזר ואחיו ברחו ליער. אוקראינים שהיו ביער התנפלו עליהם, שדדו אותם והלשינו עליהם למשטרה. [לייזר הגדירם: שייגצים-גויים] הם מסרו אותם לשוטרים. שלושה שוטרים התחילו לירות בהם. למזלם, הם לא נפגעו. אחד השוטרים אמר להם לשכב על הארץ.

כאשר השוטרים לא הקפידו על השמירה, הציע לייזר לאחיו שיברחו, אך אחיו לא הסכים בנימוק שהשוטר לא יעשה להם מאומה ולכן לא כדאי להסתכן בבריחה. לפתע, הגיע השוטר כדי לקחתם, אז החליט לייזר לברוח. השוטר הורה לאחיו להחזיקו. לייזר ניתק עצמו מאחיזתו של אחיו ושוב התחיל לברוח והפעם יחד עם אחיו.

השוטרים רדפו אחריהם והם נתפסו פעם נוספת. לייזר בתושייתו, הצליח לברוח פעם נוספת. אחיו לא הצליח לברוח. השוטרים תפסו אותו. במהלך בריחתו, פגש בשדה שייגץ [גוי] שרעה עם עדרו. לייזר ביקש ממנו שיכנס ליער הסמוך ויבדוק מה קורה שם. הגוי הסכים ולייזר שמר על עדר הבהמות. הגוי חזר ואמר ללייזר, שאיש לא נמצא ביער.

לייזר החליט לחפש ביער את הסבתא, את הדוד, אשתו וילדיו. חיפושיו העלו חרס ותוך כדי החיפוש התברר שטעה בדרך.

מאוחר יותר מצא את הסבתא ואת דודיו. **הם סיפרו לו על רציחת ילדיהם ואחיו.**

מאוחר יותר הסתתרו הדוד והסבתא בעליית גג. לייזר ודודתו הלכו לחפש אוכל. גויה אחת הזהירה אותם, שהמשטרה מגיעה ואמרה להם לברוח. **הם חזרו וגילו שהדוד וחברו נרצחו.**

לייזר ודודתו, ניצלו את העובדה ששני שוטרים היו בסביבת הנרצחים ותשומת ליבם הייתה רפויה מהנעשה מסביב. זאת הייתה שעת כושר והם ברחו. **לייזר ברח עם דודתו. במהלך הבריחה ירו בה והיא נהרגה. לייזר המשיך במנוסתו וניצל פעם נוספת. מאוחר יותר, סבתו של לייזר נתפסה ונרצחה.**

* * * * *

קורותיו של לייזר על פי העדות שמסר לנכדתו עדי

עדי, נכדתו הבכורה של לייזר ראינה אותו במסגרת עבודה שעשתה בנושא השואה בעת לימודיה במכללה האקדמית גליל מערבי. היא כתבה את הדברים בתמצית. להלן דברים, שדלתה מלייזר, השופכים אור נוסף על קורותיו של לייזר בשואה:

- המשפחה הקרובה גרה בבית של סבו וסבתו. סבי [לייזר] נקרא על שמו.
- כאשר סבי לייזר נולד, הם חיו בבית אמו ודודו משה שסבל מעיוורון, אשתו ושתי בנותיו, סבי לייזר ואחיו ישראל.

- כאשר נולד סבי לייזר, דודו שלמה גר בעיירה אחרת. היה לו מפעל לסבונים, ואביו של סבי עבד שם.
- בביתו של סבי לייזר היה להם אסם תבואה גדול ומטעים. שכניהם היו פולנים ואוקראינים יחסי השכנות היו טובים.
- בדרך כלל בימי שישי היה מגיע אביו והם היו הולכים לבית הכנסת.
- כאשר פרצה המלחמה בשנת 1939, היה הסכם בין גרמניה לרוסיה. פולין חולקה לשניים, וסבי לייזר נשאר בחלק הרוסי. כל הזמן היו דיונים, האם עליהם ללכת או להישאר במקומם?
- בזמן הפלישה, אביו של סבי לייזר היה בבית החרושת שבו עבד. פעם אחת הלך לבקר אותו עם אמו. הייתה זו הפעם האחרונה שראה אותו.
- להשלמת הכנסה, פתחו אמו ודודו משה חנות ממתקים, לכל האסם והסחר היה אחראי דודו. למרות שהיה עיוור היה מזהה את הכסף על-ידי מישוש.
- באחד מסדרי הפסח, זוכר סבי לייזר כי לכל אחד הייתה כוס יין משלו, ולסבי הייתה כוס כחולה עם בליטות זכוכית.
- כאשר סבי לייזר עשה אמבטיה כילד קטן היה לו ברוז צעצוע, ואמו סיפרה לו שזה מדודתו מאמריקה, שלימים דבר זה קיבל משמעות.
- ממש לפני המלחמה חגגו בכפר בר-מצווה לישראל, אחיו של סבי לייזר, שאז נחשב לבוגר והיה עסוק בענייניו.
- לאחר כניסת הרוסים והנאצים [1940], משפחת סבי לייזר נשארה בעיירה. הם לא ברחו. אחת הסיבות הייתה כי אביו לא היה איתם.

• לימים, מיד עם פלישת הנאצים, העיירה אודנקה הייתה בחלק של הגרמנים ואחת מהאקציות הראשונות הייתה שם. לפי מידע שהגיע למשפחת סבי, הנאצים הרגו את הדוד שלמה ובני משפחתו ואת אביו. בביתו של סבי לייזר כולם ישבו "שבעה", [סבי לייזר לא הבין אז את משמעות הדבר], וכאשר שאל את כולם, מה קרה? כולם ענו לו בבכי. בשלב מסוים, אחיו אמר לסבי "אבא איננו".

• בעיירה הסתובבה השמועה, שאוספים את כל יהודי העיירה העירה, ומעבירים אותם לבורשצ'וב. שם הקימו ליהודים גטו. את כל יהודי הכפרים מהסביבה ריכזו לגטו הזה.

• בשביל סבי לייזר, החיים בגטו היו לו כדבר חדש, היות ובכפר לא היה חשמל או מכונות ופתאום בגטו כל זה היה. לצאת לא נתנו להם מהגטו. הגרמנים הגדירו את גבולות המשחק.

• החיים בגטו: אמו וסבתו דיברו כל הזמן על כך, שעליהם לברוח ולהסתתר בכפרים. חלק מרכושם חילקו והחביאו בין תושבי כפרם.

• הנאצים היו מפעילים מערכת כריזה עם מוזיקת מרש ומוזיקות שמחות כאלה ואחרות. סבי לייזר וחבריו היו עומדים ומסתכלים על הרמקול שעות ולא מבינים מהיכן יוצאת המוזיקה.

* * * * *

על פי דפי העד שמילא לייזר ב"יד ושם", רציחתם של סבתו, דודו, ילדיהם ואחיו ישראל אירעו בשנת 1944. בעת מעשי הרצח, אחיו ישראל היה בן 18 ולייזר היה בן 9.

משנת 1944 עד 1945, אין בידינו מקורות מידע על קורותיו של לייזר וכיצד הגיע מפולין לבית יתומים בגרמניה.

* * * * *

מידע על לייזר מתוך דברים שנשא בכנס לזכרו של יאנוש קורצ'אק

בינואר 1988 מתקיים כנס לזכרו של יאנוש קורצ'אק ב"בית לוחמי הגטאות". אנשי המוזיאון ביקשו מלייזר להנחות את פתיחת הכנס. בפרוטוקול של הכנס, מובאים דבריו של לייזר. במעמד זה הוא חושף נדבך נוסף על אופן הישרדותו. לייזר מספר, שעם סיום מלחמת העולם השנייה, אספו את הילדים שרידי השואה למחנות עקורים בגרמניה. לייזר נאסף ע"י תנועת "דרור" למחנה של ילדים יתומים, שנקרא **קלוסטר אינדרסדורף**. **היה זה מבנה של מנזר הנמצא על-יד העיר דכאו**. המחנה שימש כמחנה הכנה לקראת עלייתם של הילדים לארץ-ישראל.

עד הגיעו למחנה זה, לייזר ידע לדבר את השפות פולנית ויידיש, אך לא ידע קרוא וכתוב. כדי להעשיר את ידיעתם ולחבב עליהם קריאת ספרים היו מדריכיהם מקריאים להם מדי ערב סיפורים.

* * * * *

הספר הראשון של לייזר שמע את סיפורו היה "**המלך מתיא הראשון**", שחיברו יאנוש קורצ'אק.

לייזר מספר, שחיכה בערגה לערבי הסיפורים. הוא ממשיך בדבריו ואומר: "ומי כמונו זוכרים את הילדות, אנחנו שואפים לצדק, חושבים שאם נהייה בשלטון, הדברים יראו אחרת".

מתיא הינו נסיך שבגיל עשר מאבד את הוריו, המלך והמלכה, ונותר לבדו בעולם. בשל חוקי הממלכה הוא הופך למלך בעל-כורחו.

מתיא לא ממש מבין מה עליו לעשות, אך לאט ובזהירות הוא לומד כיצד לנהל את המדינה.

בתבונתו הוא מבין במה הוא שוגה בניהול הממלכה. הוא הגיע למסקנה שעליו לקחת עזרה כדי להתמודד עם כל האתגרים העומדים לפניו. הוא מגלה את האמת הלא נעימה על החיים וגם כשהוא מנסה לארגן את כל הילדים בעולם להפגנות למען זכויותיהם ומגלה שהוא הקים עליו את מלכי כל העולם.

מה שמשנה מאוד את חייו. בתחילת שלטונו הוא מחוקק רפורמות נועזות במטרה לשפר את חייהם של תושבי ממלכתו, ובעיקר הילדים שבהם, אך למרות כוונותיו הטובות, המציאות אינה מאפשרת לו לממש אותן.

מתיא גילה עד מהרה כמה קשה מלאכת השלטון, ובפרט לילד המשתוקק לשחק עם בני גילו. כשהוא כבול בכללי הטקס של ארמון המלוכה, מנסה מתיא לגלות את המתרחש בעולם של בני עמו.

כבר בראשית שלטונו הוא מצטרף בהסתר אל החיילים היוצאים לקרב במלחמה שכפו עליו המלכים השכנים. בשדה הקרב הוא עומד על טיבם של בני האדם, לומד את חשיבות הציות לפקודה, ובעיקר הוא מבין את משמעותה האמיתית של המלחמה ואת הנזק שהיא גורמת.

נצחונו ויחסו הרחום כלפי המלכים המנוצחים מעניקים למתיא כבוד רב. כבר אין מלגלים עליו בשל היותו ילד, אולם עליו לרכוש עוד ידע רב וניסיון על מנת להפוך למלך של ממש.

מתיא משקיע מאמצים רבים בפיתוח ארצו ובשמירה על יחסי שכנות טובים. בעיקר דאג לרווחתם של הילדים. הוא מקים עבורם בית נבחרים ומעניק להם זכויות רבות.

במהלך דרכו כמלך לומד מתיא כי לא כל הסובבים אותו נאמנים לו. יש גם אלה הדואגים אך ורק לרווחתם האישית וישנם גם מרגלים המתאמצים להכשילו.

לספר זה, הייתה השפעה מכוננת על עיצוב אישיותו של לייזר.

* * * * *

הנה, באחד הימים, כאשר כיהן כמנהל מינהל חברה ונוער במשרד החינוך – מחוז צפון, התבקש לייזר לארח את חברי אגודת יאנוש קורצ'אק שהגיעו לבקר בארץ. הם ביקרו בסמינר להכשרת מנהיגות צעירה.

לייזר חשש, כיצד ישוחח עמם? באיזו שפה ידבר עמם? אמרו לו המארגנים, אל תחשוש, מתרגם יגיע עמם. ואכן הגיעה הקבוצה עם מתרגם. לאחר שהמתרגם סיים את דברי התרגום להרצאתו של לייזר, ניגש לייזר לאיש ושאל אותו: האם אתה לא היית המדריך והמורה שלי באינדרסדורף? להפתעתו, תשובתו הייתה חיובית. היה זה בנימין אנוליק, מזכ"ל אגודת יאנוש קורצ'אק שהיה המדריך והמורה הראשון של לייזר במחנה העקורים בגרמניה.

* * * * *

בנימין אנוליק גדל בגטו וילנה ושהה במחנות שבאסטוניה ושרד את השואה. את קורותיו בשואה כתב בשני ספרים: "בשליחות הזיכרון" וב"רוץ אל השער בני". לאחר המלחמה בשנים 1945 – 1948, הדריך ילדים ונוער במסגרת בתי ילדים של תנועת "דרור" בפולין ובגרמניה.

במרץ 1949 עלה לארץ והצטרף לקיבוץ לוחמי הגטאות. בשנים 1960 – 1970 ניהל את ביה"ס בלוחמי הגטאות והחל משנת 1970 הצטרף לצוות הניהולי של "בית לוחמי הגטאות".

במשך 36 שנה היה חבר הנהלת האגודה ע"ש קורצ'אק בישראל ומתוכם 20 שנה שימש כמנכ"ל האגודה.

* * * * *

במחנה אינדרסדורף למד לייזר קרוא וכתוב. בתחילה למד את היידיש ולפי אופן כתיבת עדותו, למדתי שהוא למד בקלות את כתיבת שפת היידיש.

כאמור, לייזר נקשר לספר "המלך מתיא הראשון" וביקש לקוראו בשפת היידיש. ואכן נמצא הספר בתרגום ליידש ולייזר קראו בשקיקה רבה.

בכנס, שאותו הינחה, מילא לייזר את חובתו והודה לבנימין אנוליק על שהיקנה לו את ראשית ידיעת השפה וחשף אותו לסיפורים מרתקים כמו המלך מתיא הראשון.

* * * * *

משה ארט – אביו של לייזר

אטיה ארט - אמו של לייזר

ישראל ארט – אחיו של לייזר

"דף עד" שמילא לייזר על אביו משה

YAD VASHEM

Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority
P.O.B. 3477 Jerusalem, Israel

דף-על

רשות הזיכרון
לשואה ולגבורה יד ושם

יד ושם

ישראל, תל אביב
3477, 120

THE MARTYRS' AND HEROES' REMEMBRANCE LAW, 1713-1993
Memorial to Martyrs, 2-1993

The task of YAD VASHEM is to gather into the knowledge potential regarding all those members of the Jewish people who had done much more, who fought and sacrificed for the Jewish people and its independence, and to perpetuate their NAMES and those of the commandants, administrators and torturers who were destroyed because they were Jewish.

פרט המצויין על ליטות על שם כל המצויין על דף זכרון המצויין בפרט המצויין
DETAILS OF VICTIMS DESCRIBED EACH VICTIM ON A SEPARATE PAGE, IN BLOCK LETTERS

1. שם המצויין המצויין 2. שם המצויין המצויין 3. שם המצויין המצויין 4. שם המצויין המצויין 5. שם המצויין המצויין 6. שם המצויין המצויין 7. שם המצויין המצויין 8. שם המצויין המצויין 9. שם המצויין המצויין 10. שם המצויין המצויין 11. שם המצויין המצויין 12. שם המצויין המצויין 13. שם המצויין המצויין 14. שם המצויין המצויין 15. שם המצויין המצויין 16. שם המצויין המצויין 17. שם המצויין המצויין 18. שם המצויין המצויין 19. שם המצויין המצויין 20. שם המצויין המצויין 21. שם המצויין המצויין 22. שם המצויין המצויין 23. שם המצויין המצויין 24. שם המצויין המצויין 25. שם המצויין המצויין 26. שם המצויין המצויין 27. שם המצויין המצויין 28. שם המצויין המצויין 29. שם המצויין המצויין 30. שם המצויין המצויין 31. שם המצויין המצויין 32. שם המצויין המצויין 33. שם המצויין המצויין 34. שם המצויין המצויין 35. שם המצויין המצויין 36. שם המצויין המצויין 37. שם המצויין המצויין 38. שם המצויין המצויין 39. שם המצויין המצויין 40. שם המצויין המצויין 41. שם המצויין המצויין 42. שם המצויין המצויין 43. שם המצויין המצויין 44. שם המצויין המצויין 45. שם המצויין המצויין 46. שם המצויין המצויין 47. שם המצויין המצויין 48. שם המצויין המצויין 49. שם המצויין המצויין 50. שם המצויין המצויין 51. שם המצויין המצויין 52. שם המצויין המצויין 53. שם המצויין המצויין 54. שם המצויין המצויין 55. שם המצויין המצויין 56. שם המצויין המצויין 57. שם המצויין המצויין 58. שם המצויין המצויין 59. שם המצויין המצויין 60. שם המצויין המצויין 61. שם המצויין המצויין 62. שם המצויין המצויין 63. שם המצויין המצויין 64. שם המצויין המצויין 65. שם המצויין המצויין 66. שם המצויין המצויין 67. שם המצויין המצויין 68. שם המצויין המצויין 69. שם המצויין המצויין 70. שם המצויין המצויין 71. שם המצויין המצויין 72. שם המצויין המצויין 73. שם המצויין המצויין 74. שם המצויין המצויין 75. שם המצויין המצויין 76. שם המצויין המצויין 77. שם המצויין המצויין 78. שם המצויין המצויין 79. שם המצויין המצויין 80. שם המצויין המצויין 81. שם המצויין המצויין 82. שם המצויין המצויין 83. שם המצויין המצויין 84. שם המצויין המצויין 85. שם המצויין המצויין 86. שם המצויין המצויין 87. שם המצויין המצויין 88. שם המצויין המצויין 89. שם המצויין המצויין 90. שם המצויין המצויין 91. שם המצויין המצויין 92. שם המצויין המצויין 93. שם המצויין המצויין 94. שם המצויין המצויין 95. שם המצויין המצויין 96. שם המצויין המצויין 97. שם המצויין המצויין 98. שם המצויין המצויין 99. שם המצויין המצויין 100. שם המצויין המצויין	1. שם המצויין המצויין 2. שם המצויין המצויין 3. שם המצויין המצויין 4. שם המצויין המצויין 5. שם המצויין המצויין 6. שם המצויין המצויין 7. שם המצויין המצויין 8. שם המצויין המצויין 9. שם המצויין המצויין 10. שם המצויין המצויין 11. שם המצויין המצויין 12. שם המצויין המצויין 13. שם המצויין המצויין 14. שם המצויין המצויין 15. שם המצויין המצויין 16. שם המצויין המצויין 17. שם המצויין המצויין 18. שם המצויין המצויין 19. שם המצויין המצויין 20. שם המצויין המצויין 21. שם המצויין המצויין 22. שם המצויין המצויין 23. שם המצויין המצויין 24. שם המצויין המצויין 25. שם המצויין המצויין 26. שם המצויין המצויין 27. שם המצויין המצויין 28. שם המצויין המצויין 29. שם המצויין המצויין 30. שם המצויין המצויין 31. שם המצויין המצויין 32. שם המצויין המצויין 33. שם המצויין המצויין 34. שם המצויין המצויין 35. שם המצויין המצויין 36. שם המצויין המצויין 37. שם המצויין המצויין 38. שם המצויין המצויין 39. שם המצויין המצויין 40. שם המצויין המצויין 41. שם המצויין המצויין 42. שם המצויין המצויין 43. שם המצויין המצויין 44. שם המצויין המצויין 45. שם המצויין המצויין 46. שם המצויין המצויין 47. שם המצויין המצויין 48. שם המצויין המצויין 49. שם המצויין המצויין 50. שם המצויין המצויין 51. שם המצויין המצויין 52. שם המצויין המצויין 53. שם המצויין המצויין 54. שם המצויין המצויין 55. שם המצויין המצויין 56. שם המצויין המצויין 57. שם המצויין המצויין 58. שם המצויין המצויין 59. שם המצויין המצויין 60. שם המצויין המצויין 61. שם המצויין המצויין 62. שם המצויין המצויין 63. שם המצויין המצויין 64. שם המצויין המצויין 65. שם המצויין המצויין 66. שם המצויין המצויין 67. שם המצויין המצויין 68. שם המצויין המצויין 69. שם המצויין
---	--

הפרטים שמולאו בדף העד:

שם משפחה: ארט **שם פרטי:** משה **שם פרטי נוסף:** יוחנן

שם האב: ישראל מין: זכר

מקום לידה: Poland מצב משפחתי: נשוי שם בת הזוג: אטיה

מקום מגורים קבוע: Poland **מקצוע:** פועל בבית חרושת לסבון

Horodenka ,Horodenka ,Stanislawow ,Poland : **מקום במלחמה**

Horodenka ,Horodenka ,Stanislawow ,Poland **מקום המוות:**

גיל: 41 שם משפחה ופרטי של המצהיר: ארט אליעזר.

הקשר לקורבן: בן

"דף עד" שמילא לייזר על אחיו ישראל

YAD VASHEM Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority P.O.B. 2477 Jerusalem, Israel		יד ושם רשות ההיזכרות לשואה ולגבורה, ירושלים 9477 ת.ד.	
THE MARTYRS' AND HEROES REMEMBRANCE LAW, 1953 formulated in article No. 2 (a) - The task of YAD VASHEM is to gather into the historical material regarding all those members of the Jewish people who had given their lives, who fought and suffered against the final enemy and his institutions, and to perpetuate their NAME and those of the individuals, organizations and institutions whose names were delayed because they were Jewish.		אתר הזיכרון הלאומי - ירושלים 9477 קובץ שמות יד 2 המידע על יד ושם הוא לאומי המטרה של יד ושם היא לאסוף את כל המידע ההיסטורי על כלל אנשי עם ישראל שנתנו את חייהם בשביל האמת והצדק, וכן לשמור את שמותיהם ואת שמות האנשים, הארגונים והמוסדות שהיו נרדפים בגלל יהדותם, וכן לשמור את שמות האנשים, הארגונים והמוסדות שהיו נרדפים בגלל יהדותם, וכן לשמור את שמות האנשים, הארגונים והמוסדות שהיו נרדפים בגלל יהדותם.	
פרטים על קורבנות שחברו יחד לפני מותם DETAILS OF VICTIMS WHO BELONGED TOGETHER BEFORE THEIR DEATH (BLOCK LETTERS)			
פרטים על קורבנות שחברו יחד לפני מותם Details of victims who belonged together before their death	Family name: A.R.T. (שם משפחה)		שם משפחה: א.ר.ת.
	First name: יוסף (שם פרטי)		שם פרטי: יוסף
	Previous name: יוסף (שם קודם)		שם קודם: יוסף
	Birth date and place: 1926, תל אביב (תאריך ומקום לידה)		תאריך ומקום לידה: 1926, תל אביב
Address at the time of death: תל אביב (כתובת ביום המוות)	כתובת ביום המוות: תל אביב		
Address at the time of arrest: תל אביב (כתובת בעת הארresto)	כתובת בעת הארresto: תל אביב		
Address at the time of execution: תל אביב (כתובת בעת ההוצאה להורג)	כתובת בעת ההוצאה להורג: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of burial: תל אביב (כתובת בעת הקבורה)	כתובת בעת הקבורה: תל אביב		
Address at the time of cremation: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		
Address at the time of interment: תל אביב (כתובת בעת השרפה)	כתובת בעת השרפה: תל אביב		

הפרטים שמולאו בדף העד:

שם משפחה: ארט

שם פרטי: ישראל

שם האב: משה שם האם: אטיה

תאריך לידה (אותנטי): 1926 מקום לידה: Poland

מקום במלחמה: Korilifka ,Borszczow ,Tarnopol ,Poland

מקום המוות: Korilifka ,Borszczow ,Tarnopol ,Poland

תאריך המוות: 1944 [היה בן 18 שנרצח]

שם משפחה ופרטי של המצהיר: ארט אליעזר

הקשר לקורבן: אח

חסידת אומות העולם פרניה דדק מאמצת לחיקה את לייזר במחנה העקורים בגרמניה

במסגרת חיפושיי על קורות חייו של לייזר, שוטטתי באינטרנט וכך הגעתי לסיפור המרתק של חסידת אומות העולם פרניה דדק כפי שמופיע בארכיון "יד ושם". היו חסרים לי פרטים ובאמצעות אמיר, בנו של לייזר הגעתי לבנימין בליצר וממנו שאבתי פרטים נוספים.

בעיר נאדבורנה שבפולין (כיום אוקראינה) חיה משפחת בליצר. הייתה זו משפחה אמידה שבבעלותה היה מפעל לעיבוד עורות ובתי דירות להשכרה. היה זה טבעי, שלמשפחה תהייה עוזרת בית. שמה של העוזרת: פרניה דדק.

ביוני 1941 כבשו הגרמנים את נאדבורנה. חודשיים לאחר הכיבוש - בספטמבר 1941 הועברו היהודים לגטו. היהודים כונסו בגטו כדי להקל על הגרמנים להשמיד את היהודים.

משפחת בליצר כללה ארבע נפשות, אבי המשפחה: דב-ברל בליצר, האם ולטמה לבית קרמר והילדים סוניה ובנימין. פרניה דדק כאישה אצילת נפש נשארה בבית משפחת בליצר ודאגה באמצעות איש קשר אוקראיני שיועבר מזון למשפחה.

בדצמבר 1941 העבירה הסבתא לפרניה בקשה, באמצעות איש הקשר האוקראיני, לקחת את הילד בנימין ולהימלט עמו. אחותו של בנימין, סוניה, בחרה להישאר עם הסבתא ואחר כך נספתה עמה.

פרניה לקחה את בנימין תחת חסותה ונמלטה אתו. במשך חודשים רבים נדדו ביערות באזור נאדבורנה וסקלט, מחליפים שוב ושוב מקומות מסתור. בלילות הייתה פרניה מחביאה את בנימין ויוצאת לבדה לחפש להם שאריות מזון. לפעמים הצליחה פרניה למצוא עבודה אצל איכרים בכפרים מקומיים, ואז הייתה מחביאה את בנימין בסמוך אליה בדיר חזירים או בשדה חיטה או במקום אחר.

בכל פעם שבנימין התגלה הם היו בורחים בחזרה אל היער וממשיכים לחפש מקומות מסתור אחרים. במשך כל התקופה טיפלה פרניה בבנימין בנאמנות רבה ודאגה לו כאילו היה בנה שלה.

בתום המלחמה, עם שחרור העיר סקלט, אספה פרניה תחת חסותה ילד יתום נוסף והוא אליעזר ארט. היא הגיעה עם שני הילדים למחנה עקורים בגרמניה.

פרניה ראתה בבנימין ולייזר כילדיה ממש. היינו מצפים שפרניה תחזור לאוקראינה מולדתה. ברם, האישה הדגולה הזאת החליטה שהיא מצטרפת אליהם ועולה עמם לארץ-ישראל.

פרניה הצליחה לעלות עם בנימין ואליעזר על הספינה "אקסודוס-יציאת אירופה 1947". עברה עמם את התלאות הקשות שחוו בהחזרתם לגרמניה בידי הבריטים.

בפברואר 1948 הצליחה לעלות ארצה עם שני הילדים והתיישבה בקריית חיים.

פרניה קשרה את גורלה עם העם היהודי, התגיירה ונישאה לניצול השואה אברהם ביילסקי. פרניה ביילסקי לבית דדק נפטרה ב-1986 בגיל 77.

הזוג הנאצל הזה, גידלו את לייזר ובנימין כבניהם ממש. בנימין ולייזר נשלחו לביה"ס היסודי בר-אילן בקרית שמואל. פרניה ידעה שהוריהם היו דתיים והאמינה שזה היה רצון הוריהם. לייזר קרא לפרניה דדק, סבתא פרומה. עד יום נשואיו גדל לייזר במשפחה מופלאה זו.

ב- 6 בנובמבר 2005, החליטה הוועדה לציון חסידי אומות העולם, להעניק לפרניה דדק (פרומה ביילסקי) את התואר של חסידת אומות העולם.

ב- 18 ביולי 2005, הוענק אות חסיד אומות העולם לבניה המאומצים, בנימין בליצר ואליעזר ארט, שקיבלו את האות בשם אמם המאמצת שהצילה אותם בזמן המלחמה.

* * * * *

**עלייתם לארץ-ישראל בספינת המעפילים
"אקסודוס-יציאת אירופה 1947",
חזרתם לגרמניה על-ידי הבריטים ועלייתם בשנת 1948**

לייזר היה בין המעטים ששרדו את השואה, אך תלאותיו לא תמו.

עם תום המלחמה, אנשי עלייה ב', הגיעו למחנות העקורים ופעלו למען עלייתם של הניצולים לארץ-ישראל. הם העבירו את לייזר, בנימין ופרניה דדק לספינת המעפילים "אקסודוס - יציאת אירופה 1947". בבדיקה שערכתי, אכן, שמותיהם מופיעים ברשימת המעפילים של הספינה [1].

לייזר היה בן 11 בעת עלותו על הספינה. כל המידע על תלאותיהם הקשים של לייזר, בנימין ופרניה דדק ב"אקסודוס" וחזרתם לגרמניה, שאבתי ממקורות חיצוניים, אך הם בהחלט מבטאים את מה שהם חוו.

"אקסודוס - יציאת אירופה 1947" הפליגה מנמל סט ליד מרסיי ב-11 ביולי 1947 בשעה חמש לפנות בוקר. שלטונות הנמל לא התירו את יציאת הספינה ומפקדיה יצאו מבלי להמתין לסירת הנתב, שהייתה אמורה להוביל את הספינה אל הים הפתוח, פעולה מסוכנת ביותר בלילה. מיד עם יציאתה מהנמל, עקבו אחריה מפציץ בריטי ואוניות סיור בריטיות שליוו אותה עד חופי ישראל.

על סיפון הספינה שהו 4,554 נפש, רובם הצטופפו בבטן האונייה שנבנתה לתכולה של כ-1,000 נוסעים בלבד. החלל בבטן הספינה חולק למאות דרגשים, והנוסעים הצטופפו - חמישה בדרגש. במהלך ההפלגה פעלו חברי

תנועות הנוער החלוציות בקרב הנוסעים בעידוד, לימוד שירים עבריים והתגוננות עצמית.

הספינה בוצרה היטב על ידי כוחות ה"הגנה" מפני ניסיונות טיפוס אפשריים עליה מצד חיילים בריטים. כל גובהה מעל פני המים כוסה בגדרות תיל והוכנו זרנוקים להתזת מים ושמן על מי שיטפס על הספינה. כמו כן, רוכזו במצבורים מיוחדים - קופסאות שימורים, תפוחי אדמה ויתדות ברזל ככלי נשק ליידוי על כוחות אויב.

חברי תנועות הנוער בגילאי 16 - 18 חולקו לחוליות, הופקדו על גזרות שונות ותורגלו בתרחישים שונים.

ביום שישי כ"ח במנחם-אב, 18 ביולי, בשעה 02.30, החלה המתקפה של הצי הבריטי, כ- 40 ק"מ ממול חוף עזה מחוץ לתחום המים הטריטוריאליים. חמשת המשחתות מנעו את המשך ההפלגה, ונגחו ב- "אקסודוס" משני צדדיה.

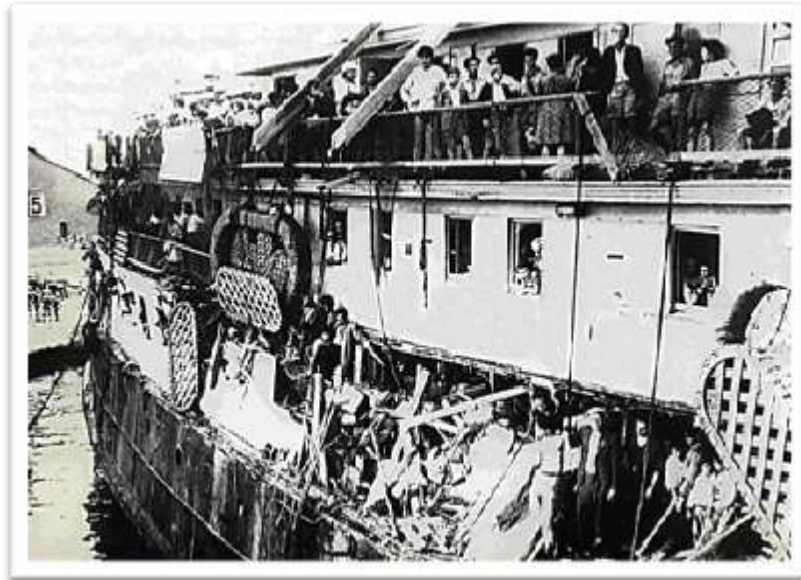
הבריטים הצליחו להעלות לאונייה 50 חיילים, תוך ירי פצצות עשן ורימוני גז מדמיע ולכבוש את תא ההגה. כיבוש זה לא סייע בתפיסת הספינה, כיוון שרוב החובל אהרונוביץ' נהג את הספינה מהגה חלופי. החיילים נרגמו ב"תחמושת" שהוכנה מראש ועקב כך פתחו באש חיה כנגד המעפילים. לאחר מאבק קשה, שגרם למותם של שלושה מעפילים ושל הקצין הראשון ביל ברנשטיין, וכן לעשרות פצועים, הורה מפקד הספינה יוסי הראל על כניעה. הספינה הפליגה לנמל חיפה, שם הורדו נוסעיה בכוח לאוניות הגירוש.

בליל ה-18 ביולי הועלו המעפילים בנמל חיפה על שלוש אוניות גירוש. לייזר, בנימין ופרניה הועלו לאוניית הגירוש "**אושן ויגור**" (1,494 מעפילים).

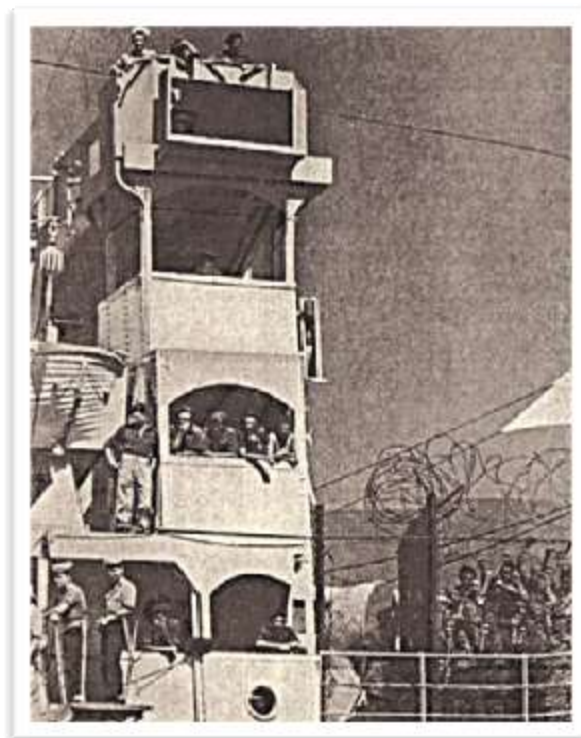
התקשורת צילמה את סיפון האונייה עטור גדרות תיל. הצילומים של פליטי מחנות הריכוז מאחורי גדרות תיל עוררו הדי זעם בארץ ובעולם.

המעפילים חשבו שהם מועברים לקפריסין. כעבור יומיים הבינו כל המעפילים שהאנגלים הונו אותם, והם אינם מובלים לקפריסין, אלא, חזרה לצרפת. היו אלו רגעים קשים ביותר. השקר והאכזריות של ממשלת בריטניה, ההתקפה על

"אקסודוס" מחוץ למים הטריטוריאליים, בניגוד לאמנה הבינלאומית, התקפה אכזרית וברוטלית על חסרי ישע, כליאתם באניות הגירוש כשבויים בתנאים של "אשוויץ צפה" (כפי שהגדיר זאת אחד ממפקדי אוניות הגירוש הבריטים), ולבסוף, החרמת רכושם הדל והחזרתם לצרפת - הביטוי "מנוולים" לבריטים, כפי שכינו אותם, היה עדין למדי!

מעפילים על סיפון "אקסודוס"

מעפילים על סיפון האונייה "אושן ויגור"

כל הצוות האנגלי של האנייה ידע על השקר הזה, שהרי הם עצמם הצטיידו במזון ל-11 יום, משך הנסיעה לצרפת. עבור המעפילים הצטיידו במזון ליום אחד בלבד! המזון היה מורכב מביסקוויטים מעופשים ומתולעים שזמן שימושם פג לפני שנתיים, מרק עם תערובת משונה, וכמובן, בשר לא כשר. המזון חולק פעמיים ביום.

המעפילים רעבו. הם ישנו על "מיטות" מבד של אוהלים ובארבע קומות, או על הרצפה, ועדיין לא היה מקום לכולם. את מנת המים חילקו פעמיים ביום ובמשך שעות, והיא הספיקה לשתייה ולרחיצת הפנים. בבתי השימוש לגברים היו חמישה מקומות ללא מחיצות ביניהם, וכמספר הזה לנשים, וזאת בשני מקומות באנייה. היו מקלחות בודדות עם מי-ים, כאשר סבון רגיל אינו פעיל במים מלוחים.

התאים באונייה היו תאי ברזל ללא חלון, ללא אוורור ואור. על שטח מצומצם ישבו קרוב לאלף איש! הקייץ היה לוהט, והמחנק והסירחון הממו עד כדי עילפון. האנשים שכבו איש על-גבי רעהו. לא היה מקום להציג כף רגל. בתוך כל אלה היו מאות ילדים קטנים, שצבע עורם היה כעין העופרת, מלכלוך ומחולי.

ב-29 ביולי עגנו האוניות בנמל פורט דה-בוק בדרום צרפת. ניסיון הבריטים להוריד את המעפילים נכשל, **לאחר שהמעפילים התבצרו על גבי האניות במשך שלושה שבועות.** ממשלת צרפת סירבה להיענות לדרישה הבריטית להוריד את המעפילים לחוף בכוח, והודיעה שההורדה תתבצע רק אם המעפילים ירדו מרצון. במהלך תקופה זו התנהלו על גבי האוניות חיים חברתיים ותרבותיים עצמאיים (כולל הוצאת עיתון), בין היתר בסיועם של נציגי ה"הגנה" בצרפת ומלווים ארץ-ישראליים שהסתננו לאוניות.

השהות בנמל בצרפת עוררה מהומה תקשורתית עולמית רבה, וכן סערה ומחאות ברחבי העולם היהודי, שהתחזקו בשל סרבנותם הראשונית של הבריטים לספק מזון לאסיריהם. במהלך תקופה זו ארגנו המעפילים אירועי מחאה שונים ובהם שביתת רעב של יום אחד [ב-18 באוגוסט] בדרישה להחזירם לארץ ישראל. 130 מעפילים ירדו אל החוף בצרפת מסיבות רפואיות.

ציבור המעפילים התגלה כבעל משמעת עצמית, תחושת סולידריות וכוח סבל, היודע להתלכד למען המשימה הלאומית שהוטלה עליו כמעט באקראי.

ב-22 באוגוסט הפליגה אוניית הגירוש "**אושן ויגור**" והספינות הנוספות לנמל המבורג בגרמניה [אזור שהיה בשליטת בריטניה באותה עת].

בין ה-8 ל-9 בספטמבר אולצו המעפילים בכוח לרדת מהספינה ושוכנו בשני מחנות בצפון **גרמניה ליד ליבק, "פפנדורף" ו"אם שטאו", באזור הכיבוש הבריטי. בשתי אוניות גירוש, "אושן ויגור" וב"ראנימיד פארק", גילו המעפילים התנגדות נמרצת וסירבו לרדת לחוף. אולם ב"אמפייר ריוול" ירדו המעפילים לחוף במהירות וללא התנגדות. עובדה זו עוררה את חשדם של הבריטים וכך גילו מטען חומר נפץ שהוטמן באונייה על ידי חברי ה"הגנה", מיכה פרלסון (פרי) ואלחנן ונחוצקר. המטען לא גרם כל נזק. לקראת החורף הועברו יושבי המחנות לשני מחנות חורף באזור אמדן.**

* * * * *

קטעים מיומן הנסיעה של מעפיל מספינת הגירוש "אושן ויגור",

שבה גורש לייזר לגרמניה.^[2]

תיאורי המעפיל משקפים גם את תלאותיו של לייזר בספינה זו.

23.7.1947

... השעה בערך ארבע. אני שוכב על מיטתי, כל האנשים מסביבי שרים, יש גם מפוחית-יד גדולה המנגנת. תינוקות בוכים. על אף הכל אנו די שקטים. מעניין הדבר, עד כמה בני-אדם יכולים להיות שווי נפש כאשר הם רעבים. למולנו יש שמש והיא שופעת צבעים. משונה לדבר על אוכל. אי אפשר לתאר לאחר, מהו הרגש להיות מאחורי התיל. בלי רצון, נכנסת באדם רוח של חיה וכך קל ללחום. היכן ימי החופש היפים? אבל כל זה היה כדאי, ובלבד לראות את הארץ במרחק 20 מטר מהחוף...

אני עשיר, אף כי אבד לי הכל. התרמיל שלי, משקלו היה 15 ק"ג, נזרק על ראשו של חייל אנגלי. שק מסכן. הוא מונח כעת בתהומות ים התיכון..

אני עייף מאד. אני ישן.

26.7.1947

...אני כותב כדי להרוג את הזמן. אילו היו האנגלים מתקיפים אותנו 3 שעות מאוחר יותר, היינו מצליחים להגיע ארצה. וכעת אנו מסתובבים שבוע ימים בים ואני מתחיל מרגיש שהדבר מספיק לי. אין אנו יודעים את מטרת דרכנו. אומרים לצרפת. ייתכן, שהדבר הוא נכון. ואנוכי. שחשבתי לעזוב הכל בצרפת ושרציתי להשיג בבת אחת הכל, - הנני חוזר. ושום דבר לא עשיתי. קשה לנתק קשרי העבר. אין דבר, אנו נתחיל מחדש ואז נצליח להגיע ארצה. אני חושב שכעת אתם במחנה הקייץ...

טיילתי על סיפון האונייה. תתארו לעצמכם ריבוע של 15 מטר אורך ו-5 מטר רוחב, מוקף חוט דוקרני בגובה של 3 מטר. דבר יוצא מהכלל הוא. מצב הרוח מצוין. הבוקר רבתי קצת עם קצין אנגלי. זה היה נחמד. הוא כעס לבסוף - וזוהי סיבת מצב הרוח הטוב שלי. הייתי רוצה לכתוב ספר על נסיעתנו. הוא יהיה מעניין ללא ספק. אקרא לו: "ההרפתקה הגדולה" או "הנסיעה של הסתיימה. רומן הרפתקאות גדול של גז מדמיע ואלות - בחמישה חלקים, והעריכה תיעשה

ע"י צנחנים של הוד מלכותו. כתוב וערוך על סיפון האונייה "אושן ויגור" ב-16 ביולי, שנת הברכה 1947 ע"י מעפיל של "יציאת אירופה 1947".
אין לי אומץ לקרוא עוד פעם את אשר כתבתי. אני כותב ומתפטר ממחשבות.
היה משהו אשר יקרא שורות אלו?

27.7.1947

... היום הודיעו לנו באופן רשמי, שאנו חוזרים לצרפת. כל הספינות נשאו עומדות היום כשעה בלב ים. החום כבד מאד. ונותנים לנו מים לשתייה רק פעם אחת ביום. והאנגלים אוכלים גלידה. בפעם הבאה אקח אתי מסכת-גז ותת-מקלע. זה יהיה שימושי יותר. יש לנו הרושם, שהאנגלים לא גמרו אתנו. אנחנו כרגע בין ספרד לסרדיניה. איני יודע מה מחכה לנו על היבשה, נראה. החום הוא ללא נשוא. אחזור לכתיבה מחר.

29.7.1947

...הביאו לנו הודעה והכרזות ממשלת צרפת. חושבני, שנצא להרבצות. אנו לא נרד מן הספינות, לא בצרפת נרד על היבשה, אלא בארץ-ישראל! נלחם!
אין אנו רוצים לרדת. הממשלה הצרפתית שלחה משלחת אל האוניות. קיבלנו אותם בשירת ה"תקווה" והודינו לצרפתים, אבל אמרנו להם שרוצים אנו רק לארץ-ישראל.
אני נחלשתי מאד. כאן, כאן למטה בתחתית, יחד עם 1600 נושמים, המחנק הוא כה גדול שאין יותר להחזיק מעמד. אני נחנק...

15.7.1947 מתוך "לנצחון באונייה "אושן ויגור" [3]

**למרות מצבם הקשה של הילדים באונייה, החוסן הרוחני לא נפגע.
באונייה הקימו בית ספר. אני סבור, שגם לייזר למד בו. וכך מסופר
בביטאון "לנצחון":**

...למעלה מ-200 לילדים לומדים בבית הספר שפתחנו באונייה, לומדים הם בשתי משמרות: מחציתם לפני הצהריים ומחציתם אחה"צ. כל הילדים נחלקו לתשע כיתות. נוסף להם לומדים 22 ילדים בגן הילדים. בהוראה עסוקים 12 מורים. במוצאי שבת שעברה נערכו קונצרטים בשני חלקי אוניתנו. שני החלקים התחלפו בכוחותיהם האומנותיים – לרגל החרפת המשטר מטעם האנגלים נפסקו קשרינו עם העולם החיצוני.

בגלל המספר הרב של האנשים באונייה, גדולים הרעש וההמולה. בהתחשב עם האנשים החלשים והזקנים החליטה המזכירות להנהיג שקט מוחלט באונייה כל יום מ-3 עד 5 אחה"צ. מפסיקים את הוויכוחים ואת השיחות. כל אחד יושב במקומו בשקט. נוסף לכך יקפידו בקיום ההוראה לשמור על המנוחה כל לילה מ-10:30.

18.8.1947 איגרת לנציג ממשלת צרפת מהמעפילים ב"אושן ויגור" [4]

אנו פונים אליך כנציג ממשלת צרפת, כי אנו יודעים שלא ידיכם הגורמות לנו את הסבל לשבת באוניות אלה.

אנו פונים אליך, שתבוא להיווכח מה שנעשה באונייה שלנו, כמה סובלים ילדים ונשים מחום, מגשם ומבטלה.

שלושה שבועות ניסו האנגלים להניע אותנו לרדת מהאוניות – ואנו סירבנו. ועכשיו נוהגים הם בנו מיום ליום בצורה גסה יותר. במשך שלושת השבועות הראינו, שאין ברצוננו לרדת וכל עמידה נוספת לא תשנה את רצוננו זה, אבל האם אתה וממשלתך מוכנים להיות עדים לפשע הנעשה באוניות שלנו? אנו מבקשים רק דבר אחד: תפסיקו את עמידת האוניות שלנו! אנו בטוחים, שהעם הצרפתי וממשלתו אינם רוצים לראות בסבל שלנו..

ועוד בקשה. תבקרו אצלנו, תרדו למרתפי האונייה, ואז תעמדו מקרוב על ההתנהגות הברוטאלית של האנגלים.

כדי לתת ביטוי לקריאה שלנו, הכרזנו היום על שבית רעב של אזהרה במשך 24 שעות.

* * * * *

לאחר שהות של כשנה במתקני המעצר בגרמניה, עלו רוב נוסעי האוניה "אושן ויגור" לישראל. כאמור, בפברואר 1948 עלה לייזר לארץ ישראל יחד עם בנימין ופרניה דדק.

* * * * *

ארוחה של מעפילים על סיפון האנייה "אקסודוס". [8]

**ילדים שעלו לארץ-ישראל על אניית המעפילים "אקסודוס"
וגורשו חזרה לגרמניה. [8]**

ברטה ליברמן: שני שירים

תרגום מיידיש: אפרים תלמי

א

מעולפים ומיזעים נשכב בבטן הספינה בדוחק בְּדָחַק,
כחיות שהושמו בסוגר,
השונא שומר עלינו ולסבלנו יצחק,
מרב שתיית המים, חשים אנשינו במעיים.
משתוקקת כל-כך הנפש למעט אור ולחופש.
הגופים חלושים, אך רוח איתנה.
חושב השונא: נחלשנו ונכנע.
בחוף צרפת לרדת רוצים לאלצנו.
גורו לכם רוצחים! הן לא ישתוק העולם לנוכח אסוננו!
אחינו בצרפת ראויים לכל הלל,
מזון הם מביאים גם ביום וגם בליל,
וגם כי יהמה הים והגלים יריעו,
אחינו נאמנים פעמים מספר ביום יגיעו -
מזון ותרופה יביאו אלינו.
הוי מה יגיל הלב! כי לא נשכחנו מאחינו!
עד מתי ה', תענישנו!
זכור, עליך כל יהבנו!
מיד אויב חושה גאלנו
והוליכינו לארץ קודשינו.

ב

עשרים וחמישה ימים נוסעים אנו בים,
ולצרותינו אין קץ, סבלנו לא תם.
שונאינו הומים וחושפים שְׁנִיהֶם
ואנו גיבורי ישראל בזים להם.
דעו לכם, נוגשים, שחרב לכם מצלצלת –
נכדי החשמונאים, לא בנקל תכניענו בפלד!
המכות הרבות והקשות
את רוח האדם היהודי חישלו כברזל-עשות!
אלפיים שנה מענים את עמנו –
אומות העולם, מדוע שותקות לסבלנו?
ימים ושבועות נָנוּד כה, נָנוּע ,
אך לא נשברה בקרבנו הרוח!
זקנים שטופי-זיעה פה מוטלים,
סובלים מחום רב גם עוללים.
שונאינו מנסים בתעמולת הרשע –
אך לא תצליח חבורת הפשע!
על אפם וחמתם הצדק ינצח,
נשיג ארצנו הקדושה, לבנו תשמח.
אנו, היהודים נעמוד במהלומות ללא גבול
ודם גיבורינו על ראש שונאינו יחול.

תעודת חסידת אומות העולם שהוענקה לפרניה [פרומה ביילסקי] לאחר פטירתה.

**דבריו של לייזר בעת טקס הענקת תעודת חסידי אומות העולם
לפרניה דדק (פרומה ביילסקי).
את התעודה קיבלו בנימין בליצר וארט אליעזר, בניה המאומצים.**

נכבדי, אנשי יד-ושם! ניצולים,

חסידי אומות-העולם, שאינם עמנו ובזכותם אנו כאן.

המעמד כאן מרגש אותי מאד. אנו עומדים ביד ושם, במדינת ישראל העצמאית והחופשית אין זה מובן מאליו לבני דורי.

חיינו בתקופה, שבה הנאצים – חיות אדם, אנשים נאורים, החליטו להרוג ולהשמיד את העם היהודי, ללא רחמים, ללא חמלה אנושית.

והעולם שתק!

אנו כאן במדינת-ישראל גאים וחופשיים. הוכחה חיה כי הם לא הצליחו להשמידנו.

וחסידת אומות העולם פרומה ביילסקי, שמה נפשה בחפה והצילה את בנימין בליצר, תינוק בין חצי שנה ואני, שהצטרפתי אליה מאוחר יותר.

פרומה הגיעה אתנו לארץ, התגיירה, נישאה לניצול שואה ביילסקי אברהם. בזכותה, אנו כאן – הקמנו משפחות, ילדים ונכדים.

מה יותר פשוט, נדוש ונדרש מבני-אדם לעזור ולגלות מעט אנושיות. כל כך פשוט, וכל כך קשה לביצוע. והרי כבר נאמר במקורותינו:

"כל המציל נפש אחד, כאלו הציל עולם ומלואו".

אך רק מעטים, העזו וסכנו את נפשם (סכנו חייהם), החביאו והצילו יהודים – והם חסידי אומות העולם – מצילי אדם. ולעולם לעולם נהייה חייבים להם ואסירי-תודה.

אני מצדיע לחסידי אומות העולם,
על החמלה והרחמים שגילו,
על סיכון נפשם ומשפחתם,
על היותם בני-אדם.

על כל אלה אני מודה לפרומה ביילסקי ולכל חסידי אומות העולם.

תודה לאנשי יד-ושם שעוסקים ועושים בנתינת כבוד והערכה, לאנשים שהצילו חיים.

תודה, ותבואו על הברכה.

במרכז התמונה, פרניה דדק שכונתה דודה פרומה ע"י לייזר.
משמאל לייזר ומצד ימין בנימין בליצר. צולם ב-1948.

מדליה המוענקת לחסידי אומות העולם

בצד אחד של המדליה כתוב

המשפט:

לאות תודה מאת עם ישראל

בצד השני של המדליה כתוב

המשפט:

כל המקיים נפש אחת כאילו

קיים עולם מלא

העיירה בוערת

יד לעיירה קורלובקה, מקום הולדתו
של אליעזר ארט ומקום שבו גרה משפחתו

"יהודים הצילו, העיירה בוערת"

ציורו של יחיאל אופנר

בציור רואים את שמש העיירה מציל את ספר התורה
מהשריפה שפרצה בעיירה.

השריפה מכלה את כל בתי העץ שבעיירה,
ואיך היו מכבים את השריפה? - עם דליים!

קורולובקה KOROLOWKA – עיירה בפולין

קורולובקה נמצאת **בגליציה המזרחית**, מחוז **טארנופול**, נפת **בורשצ'וב** בשנת 1921 מנתה אוכלוסיית העיירה 3,081 אנשים מתוכם 1,161 יהודים [שליש העיירה], כנראה, היה זה מספר התושבים שגרו שם ב-1940.

תולדות הקהילה:

עיירה המרוחקת מבורשצ'וב כ-12 ק"מ; היא הוקמה, כנראה, במאה ה-17 והייתה בבעלות פרטית של בני האצולה. התפתחותה חלה במאה ה-18 ובעיקר במאה ה-19. לקראת סוף אותה מאה חוברה לקו מסילת-הברזל. ליד העיירה הייתה הטירה של בעלי האחוזה. לאחר שהעיירה ניזוקה בעת הכיבוש הרוסי (1914-1917) נתמעטו אוכלוסייה. היישוב היהודי הוקם, כנראה, לקראת סוף המאה ה-17 או בתחילת ה-18. יעיד על כך בית-הכנסת בנוי עץ, שיסודו במאה ה-18 ואשר עמד על תילו עוד במאה ה-19.

בקורולובקה נולד ב-1726 וישב שם עד גיל 12 יעקב לייבוויץ' פראנק, מייסד של כת הפראנקיסטים. היישוב היהודי גדל והתפתח במאה ה-19, אולם עמד כל הזמן בצילן של קהילות בורשצ'וב ובז'אני.

ב-1904 פרצה דליקה בעיירה שאכלה כ-30 בתים יהודים. לעזרת הנפגעים באו יהודי בז'אני שסיפקו להם מזון. לאחר הרס העיירה על-ידי הכובשים הרוסים (לא נותרה במקום אף באר תקינה אחת), פקדה אותה שוב דליקה ב-1926 ובה עלו באש כ-30 בתים, שבהם גרו 38 משפחות של יהודים.

ראשוני המתיישבים היהודים עסקו בחכירה, במסחר [במאה ה-18 אף במסחר עם וואלאכיה], ובמאה ה-19 במסחר זעיר, ברוכלות בכפרים ובמלאכה. במבנה המקצועי של יהודי קורולובקה לא חל שינוי ניכר בתקופה שבין שתי המלחמות. דבר זה ניתן ללמוד מן הנתונים המפרטים את מקצועות הלווים בקופת גמ"ח (הוקמה ב-1929 ונתנה הלוואות כלהלן. ב-1935-1936 - 202 הלוואות בסך כולל של 11,197 זלוטי, וב-1936-1937 - 217 הלוואות בסך כולל של 15,090

זלוטי), ומהלווים היו 16 בעלי מלאכה, 78 סוחרים זעירים ורוכלים, 4 פועלים שכירים 15 חקלאים ו- 12 שונים.

בשנות ה-30 הורע מצבם הכלכלי של יהודי קורולובקה, על הסוחרים היה לעמוד בתחרות קשה בקואופרטיבים האוקראיניים, וגברה ההסתה האנטישמית בעיירה ובכפרי הסביבה. במאי 1937 נרצחה בכפר הסמוך לקורולובקה משפחה יהודית ובכפרים אחרים קיבלו היהודים מכתבי-איומים.

באפריל 1939 הוכה יהודי בעל בית-מלאכה לייצור שמן. לאחר גזירת השחיטה בפולין ב-1937 לא אישרו השלטונות לקיים בקורולובקה אפילו אטליז כשר אחד. הקצבים נותרו אפוא בלא פרנסה ואת הבשר נאלצו להביא מבורשצ'וב.

מרבני המקום יצויין ר' אברהם-אבוש אייזנר, יליד קורולובקה שכיהן בקודש בהוש שברומניה, בגרודק יאגילונסקי ובקורולובקה. הוא היה משכיל והשתתף ב"המגיד" וב"הצפירה". במאמריו על דרכי החינוך היהודי הטיף לייסוד בתי-ספר לילדי ישראל מטעם החברה כ"ח.

ב-1877 התפטר מהרבנות בקורולובקה ופתח שם חנות ספרים; ייסד עיתון "הצופה" [שתי חוברותיו ראו אור בלבוב ב-1878].

ב-1879 העביר את החנות לצ'רנוביץ שבבוקובינה. שנים רבות האריך על כס הרבנות בקורולובקה ר' חיים ב"ר יעקב-שמעון רזנברג, נתמנה ב-1884 והמשיך לכהן בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם. בשל התנגדותו לציונים, לא הוקמו בקורולובקה עד מלחמת-העולם הראשונה ארגונים ציוניים קבועים. אולם בהשתדלותם של אחדים ממשכילי המקום, בין השאר הרופא לאזאר פיירשטיין, הוקם בשנים האחרונות למאה ה-19 או בתחילת ה-20 בית-ספר מיסודו של הבארון הירש.

בתום מלחמת-העולם הראשונה, לאחר שלטונה של הרפובליקה האוקראינית המערבית בעיירה בשנים 1918-1919 ולאחר שעזבה הבולשביקים ב-1920 ועוצב השלטון הפולני, ניגשו ציוני המקום לפעולה ערה. תחילה התארגנו לעזרת הפליטים שבאו אז לקורולובקה מאוקראינה, ובמרוצת הזמן הוקמו סניפי ההסתדרויות הציוניות וכן קני תנועות-הנוער של השומר הצעיר, הנוער הציוני, בית"ר וגורדוניה.

ב-1925 הוקם סניף עזרה. בתחום התרבות פעל המועדון "חובבי תרבות" וכן ספריות וחוגים לדראמה שנתקיימו ליד ארגוני הנוער.
ב-1935 נתקיים במקום בית-ספר עברי משלים. בבחירות למועצת העיריה שנתקיימו ב-1927 נבחרו 22 יהודים (מתוך 48 נבחרים), רבים מהם ציונים ואחד מהם, נ. גלברד, נבחר לסגן ראש העיר. בבחירות לקונגרס הציוני ב-1935 הצביעו השוקלים כלהלן: הציונים הכלליים - 202, המזרחי - 13, רשימה ארץ-ישראל העובדת - 137.

ב-1939 נמכרו במקום 79 שקלים, אולם הבחירות לקונגרס לא נתקיימו בקורלובקה. על קורותיהם של יהודי קורלובקה בתקופת השלטון הסובייטי [ספטמבר 1939 - יוני 1941] חסרות לנו ידיעות.

לאחר שפרצה המלחמה בין גרמניה לברית-המועצות נכנסו הגרמנים לעיירה בראשית יולי 1941. הם החלו מיד ברדיפות היהודים: כל האוכלוסים הכשירים לעבודה נשלחו לעבודות-כפייה, בעיקר בחקלאות. הרכוש היהודי נשדד; בין היתר נצטוו היהודים למסור את כל חפצי-הערך שברשותם. באיסוף מתן זה חוייב היודנראט שהוקם בפקודת השלטונות. בראשו עמד מאקס גליקשטרן יהודי עשיר ומכובד בעיירה. הוקמה גם משטרה יהודית.

אקציית החיסול העיקרית בקורלובקה הייתה בחג הסוכות תש"ג [26.9.1942]. לפנות בוקר כיתרו את העיירה שוטרים גרמנים ואוקראינים ופתחו ביריות. היהודים הוצאו מבתיהם לרחוב ורוכזו בכיכר שליד הצלב. התשושים נרצחו בבתיהם, וכן נורו הבורחים. המרוכזים בכיכר הוטענו על משאיות והוסעו לבורשצ'וב הסמוכה, שגם בה נתקיים אז שילוח יהודים אל מחנה-ההשמדה בבלז'ץ.

הבאים מקורלובקה צורפו לשילוחים אלה. מספר קרבנות האקציה בקורלובקה היה 700-900, ובכללם ההרוגים במקום. בקורלובקה נותרו רק יהודים מעטים, שניצלו בזכות שהייתם בשעת האקציה במקומות העבודה, או בזכות מחבוא יעיל.

חודש ימים אחר-כך, ב-22.10.1942 - חדל היישוב היהודי בקורלובקה להתקיים, שכן המעט שנותר נצטווה לעבור תוך 24 שעות לגיטו בבורשצ'וב, ושם פקד אותו גורלם של אוכלוסי המקום. בסביבה הקרובה של קורלובקה בחווה גדולה, נשארו מרוכזים כמה עשרות יהודים שעבדו שם. ודאי היו אלה אנשי קורלובקה והכפרים הסמוכים. מחנה-עבודה זה התקיים עד סיום העונה החקלאית בשנת 1943, וחוסל בשלהי הסתיו. רוב היהודים נרצחו במקום. [6]

תקומתו של לייזר לאחר הישרדותו מתופת השואה

לייזר שרד את השואה כ"עוף החול". קיים סיפור אגדה על עוף הפניקס המופלא. על-פי אותה אגדה, אין בעולם כולו אלא עוף אחד כזה, ומקומו אי-שם במדבר הלוהט. אלף שנים חי העוף, וכאשר הוא מרגיש עייף וזקן וחלש, הוא משליך את עצמו אל האש ונשרף. מתוך האפר הזה הוא צומח ועולה מחדש - רענן, צעיר ונכון לבאות.

בגלל מקום מושבו של העוף הזה, במדבר, הוא נקרא ע"י חז"ל "עוף החול". הוא סמל לתקווה וליכולת להחזיק מעמד, הוא סמלם של כל המתעקשים, על אף הקשיים, המסרבים להתייאש. כך לנגד עינינו, עם-ישראל לאחר השואה משתקם קמעה קמעה - "כעוף החול". מעמק הבכא של השואה, עולה לייזר בסולם יעקב, שלב אחרי שלב ומגיע לארץ המובטחת - לארץ-ישראל.

לייזר, זכה להקים משפחה לתפארת עם רעייתו אסתר, ילדיו, נכדותיו ונינו.

בתאריך י' אלול תשע"ד - 5.9.2014 התברכה משפחת ארט בנין נוסף.

ניתן לו השם לירז (היפוך אותיות לירז).

בזכות הישרדותו לא נכחד שם משפחת ארט בשרשרת הדורות של עם ישראל. הייתה זו תשובתו הניצחת לגרמנים הרוצחים: "נצח ישראל לא ישקר".

לייזר נישא לאשתו אסתר, הצעירה ממנו בשנתיים. לייזר הכיר את אסתר בהיותה בת 15 והוא בן 17. היה זה בסניף "בני עקיבא בקרית-שמואל [ע"י חיפה].

לייזר היה בשבט "איתנים" ואסתר בשבט "מתנחלים". הם הצהירו על חברותם בעת שלייזר שירת בצה"ל.

באותה עת, למדה אסתר בסמינר לבנות מזרחי [כיום, המכללה האקדמית לחינוך "שאנן"].

מנהיגותו של לייזר ניכרה מאד בעת שירותו הצבאי. הוא יצא לקורס מ"כים במסגרת הנח"ל ולאחר הדרכה קצרה יצא לקורס קצינים.

החברות התהדקה. בכל חופשה לייזר היה נפגש עם אסתר. גם בשעות לימודיה בסמינר.

לאחר סיום לימודיה, התחילה אסתר את דרכה ביישוב העולים "מדרך עוז" ויותר מאוחר עברה ללמד בקרית-ים ומונתה לסגנית מנהל בי"ס יסודי.

בינתיים, לייזר השתחרר מהצבא. כאשר חיפש עבודה, הוצע לו במשרד החינוך לעבוד כמדריך גדנ"ע בעפולה. גם בעבודה זו, התגלה לייזר כמנהיג והוחלט להעבירו לתפקיד פיקוח לאחר זמן קצר.

לייזר ואסתר מצאו מקור פרנסה ולכן החליטו לממש את חברותם ואהבתם בקשרי נישואין. הם נישאו בשנת 1959 במלון וייס בחיפה ועברו להתגורר בקרית-ים.

הם היו הזוג הראשון ("מהחברה") שנישא. ביתם הפך להיות מרכז מפגש חברתי.

עם השנים נולדו לזוג שני ילדים, אמיר וערן, שגם הם התבגרו ונישאו, ומהם יש להם שלוש נכדות (עדי, ליטל ורומי) ושני נינים (נועם ולירז).

עדי ארט, נכדתו של לייזר כתבה עבודה במסגרת הקורס קורבנות השואה, במכללה האקדמית גליל מערבי. שם העבודה: **ראיון אישי מהיבט הקורבן**. בעבודה זו היא מספרת גם על סבה אליעזר ארט וכך היא כותבת:

"בעבודתי בחרתי לראיין את סבי מצד אבי, סבא לייזר. סבי מבחינתי כניצול שואה הקים כאן משפחה לתפארת, למרות כל מה שעבר וסיפור חייו גורם לחוש גאווה על עצם היותי נכדתו הבכורה.

סבי, כל חיי גילם עבורי את הדמות של הגיבור, האדם המשכיל, הסבא שתמיד מספר סיפורים מעניינים, שתמיד מצחיק ויש לו תשובה על כל שאלה. האדם הכי חזק וגיבור שאני מכירה.

מהיבט הקורבן [מהשואה], סבי הפך זאת לפאן חיובי. במשך השנים נאבק לשרוד, וכשבגר מעשיו היו לסגירת מעגל מילדותו ולא נתן לקורבנותיו להשפיע עליו".

* * * * *

כאמור, לייזר הקים משפחה לתפארת ועל כך הייתה גאוותו.

גם לאחר שחרורו של לייזר מצה"ל הוא ראה בשרותו בצה"ל שליחות. אני זוכר היטב, כיצד נקרא לשרות מילואים פעיל בתדירות גבוהה. שירת בהר הצופים, כשאזור זה היה מובלעת ישראלית כאשר כל השטחים מסביב בשליטת ירדן, השתתף במלחמת ששת הימים, יום הכיפורים, מלחמת לבנון הראשונה ועוד... ועוד... בנו ערן סיפר לי: אבא תמיד התייצב כחלוץ לכל צו שקיבל מהצבא. היה קצין מצטיין וסיים את שירותו במילואים בדרגת סא"ל.

ילדיו, כמעט לא ידעו, מה עבר אביהם בתקופת השואה. רק בגיל מאוחר מאד, בעת היותם נשואים, התוודעו חלקית על קורותיו של אביהם לייזר בשואה.

בשנת תש"ס – 2000 פרש לייזר לגמלאות יחד עם רעייתו.

* * * * *

השואה גזלה את חדוות הילדות של לייזר. הוא לא זכה לבקר בגן ולא למד בבי"ס יסודי. עם התבססותו במקום עבודתו, החליט לייזר לרכוש השכלה

אקדמית. הוא למד באוניברסיטת חיפה בחוג לחינוך-מינהל ופיקוח ובחוג מחשבת ישראל וקיבל את התואר ב.א. כמו כן, למד בחוג לחינוך באוניברסיטת תל-אביב לשם קבלת תעודת הוראה לבי"ס על-יסודי. עם סיום לימודיו קיבל את תעודת ההוראה.

במשך שנות עבודתו השתתף לייזר בעשרות השתלמויות ברמה אקדמית כדי להתעדכן בידע ומיומנויות חדשות העוסקות בחינוך.

* * * * *

לייזר, כאיש דינמי ובעל מחויבות לארגון שממנו צמח ופרח, החליט שזו העת להתנדב.

ניסיונו החינוכי הרב הניע אותו להתנדב ולכהן כחבר הנהלה במוסד חשוב לנוער מנותק - כפר הנוער "מנוף" הנמצא ע"י עכו.

ב"מנוף" קיימת תכנית לימודית-חינוכית ייחודית לקידום וטיפול נוער בסיכון מן השוליים החברתיים. התכנית מיושמת במסגרת פנימייתית ופועלת לטיפול, טיפול וקידום בני נוער בעלי קשיי הסתגלות, שאין להם מסגרת חינוכית אחרת המתאימה לצורכיהם ויש להם מידה של מוטיבציה לשיקום תוך מאמץ אישי מצידם.

קבוצת נערים ונערות שהתחנכו ב"מנוף".

לייזר ראה אותם כילדיו. כניצול שואה, שלא ידע מהי ילדות הוא הבין היטב, איזה השקעה צריך לתת לאותה קבוצה שקופחה בילדותם.

כמו כן, עסק בארגון משלחות נוער לפולין הנמצאים בפיקוח מינהלת פולין שליד מינהל חברה ונוער במשרד החינוך.

מאז שחרורו מצה"ל ועד יציאתו לגמלאות עבד לייזר במשרד החינוך, בעיקר בתפקידי פיקוח וכמנהל יחידות שעסקו בעיקרן בחינוך לערכים.

אלה התפקידים שמילא במשרד החינוך:

- מפקח גדנ"ע אזורי.
- מפקח- מרכז על הגדנ"ע במחוזות חיפה-צפון.
- מפקח-מרכז על של"ח [שדה, לאום, חברה] במחוזות חיפה-צפון.
- מפקח-מרכז על חינוך חברתי ושל"ח במחוז צפון.
- מנהל אגף הנוער במחוז צפון.
- מנהל מינהל חברה ונוער במחוז צפון.

לייזר אהב את עבודתו החינוכית והמנהלית בכל מאודו. הזדהה מאד עם המטרות והיעדים של כל הגופים הנ"ל, ותמיד הצליח למנף ולקדם נושאים חינוכיים ופרויקטים חינוכיים.

לייזר נחשב כמנהל מצליח ובעל כושר מנהיגות.

חוברת זו עוסקת בעיקר בקורותיו של לייזר בשואה ותקומתו במדינת ישראל. לכן, לא הרחבתי על הפעולות הענפות של מינהל חברה ונוער, שאותן קידם לייזר בהצלחה. זאת נשאר לאחרים.

**לייזר אהב לחוש מקרוב את פעילויות בני הנוער.
תמונה אחת מני רבות.**

לייזר עם עמיתיו לעבודה

מימין לשמאל: עודד כהן, מנהל מינהל חברה ונוער במשרד החינוך בעת כהונתו של לייזר במחוז צפון, לייזר ז"ל, אפרים נוימן, החליף את לייזר בעת שיצא לגמלאות, יוסי לוי, מנהל מינהל חברה ונוער במשרד החינוך בעת שלייזר עבד במינהלת פולין, יוסי גושן, מנכ"ל עמותת "ילדי ישראל".

לייזר מקבל תעודת הערכה והוקרה על התנדבותו בקידום מסעות בני הוער לפולין. במרכז התמונה - שרת החינוך יולי תמיר. מימין - יוסי לוי מנהל מינהל חברה ונוער. משמאל-לייזר.

אחרית דבר

**חסד של אמת לחסידת אומות העולם פרניה דדק.
הנצחת פעילותה בגן חסידי אומות העולם שבחיפה.**

לעיתים נפלאות דרכי עולם. מחקרי על ארט אליעזר – לייזר, חשף את עז רוחה ואומץ ליבה של חסידת אומות העולם פרניה דדק. היה זה עבורי תגלית מעניינת וחשובה, שהובילה אותי לידי מעשה.

ענין זה מתקשר לפעילותי במכון ללימודי השואה ע"ש חדווה אייבשיץ שבחיפה, שבו אני מכהן כיו"ר הוועד המנהל של המכון.

עיריית חיפה החליטה על הקמת גן חסידי אומות העולם, המנציח את פעילותם של חסידי אומות העולם – תושבי חיפה.

הגן נמצא ברמת אלון - נווה שאנן במקום המוריק ירק. בתוך הגן נמצאות 18 מצבות אבן המספרות על אותם חסידי אומות תושבי חיפה, ששמו נפשם בכפם והצילו יהודים.

עיריית חיפה ביקשה ממני לכתוב חוברת על קורותיהם של חסידי אומות העולם כדי שישמשו את המחקרים הבאים לבקר בגן עם תלמידיהם. נעניתי לאתגר וכתבתי חוברת הנקראת:

**אדם לאדם – אדם!
חסידי אומות העולם תושבי חיפה**

פרניה דדק לא זכתה לאבן מצבה בגן חשוב, מכיוון שאיש לא ידע שהיא הייתה תושבת העיר חיפה.

זכה לייזר, שאני אשמח לו כפה ואפעל עתה להנצחתה של פרניה דדק בגן חסידי אומות העולם.

פניתי במכתב אישי ליונה יהב, ראש העיר חיפה ובו סיפרתי את קורותיה של פרניה וביקשתי להציב אבן זיכרון שתנציח את פעילותה כחסידת אומות העולם.

* * * * *

המכון ללימודי השואה ע"ש חדוה אייבשיץ (ע.ר.)

רחוב התיכון 39, נווה-שאנן, ת.ד. 9288, חיפה 31092
טלפון: 04/8325978, 04/8231068 פקסימיליה: 04/8226617

בס"ד, ב אייר תשע"ד, 1.5.2014

לכבוד

מר יונה יהב

ראש העיר חיפה

שלום רב!

בתקופה האחרונה, עסקתי במחקר על קורות חייו של אליעזר ארט ז"ל בתקופת השואה. במסגרת מחקרי גיליתי, כיצד ניצלו הילדים בנימין בליצר ואליעזר ארט ע"י אישה דגולה ואצילת הנפש - חסידת אומות העולם, פרניה דדק [Franie Dedek].

בפברואר 1948 פרניה דדק עלתה עמם לארץ ישראל, התגיירה ונישאה לאברהם ביילסקי. היא ובעלה גידלו וחינכו אותם ברוח היהדות עד לגיל מבוגר.

מאז עלותה ארצה ועד לפטירתה הייתה תושבת העיר חיפה. היא ובעלה גרו בקריית חיים, רחוב ל"ז 21 [רחוב מרק אביר]. היא נפטרה בשנת 1986 בגיל 77.

לאחר שמועצת העיר החליטה על הקמת גן חסידי אומות העולם, קיבלתי מדוד אולמן, מנהל יחידת ההתנדבות את שמותיהם של חסידי אומות העולם. שמה לא נכלל ברשימה.

התבקשתי ע"י העיריה לכתוב חוברת לתלמידים על קורותיהם של חסידי אומות העולם וכך עשיתי.

אין ספק, שפרניה דדק הייתה צריכה להיכלל ברשימת שמות חסידי אומות העולם תושבי חיפה. לצערי, איש לא שמע עליה ולא ידע על פועלה.

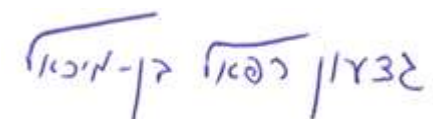
עתה, אני פונה אליך ומבקש לעשות תיקון – חסד של אמת, ולהציב אבן מצבה על פועלה
בגן חסידי אומות העולם.

מצ"ב הנימוקים לקבלת עיטור חסידת אומות העולם ע"י הוועדה של "יד ושם". הדברים
פורסמו גם באתר האינטרנט של "יד ושם":

עוזרת הבית שקשרה גורלה עם העם היהודי פרניה דדק (Frania Dedek) – אוקראינה

<http://www.yadvashem.org/yv/he/righteous/stories/dedek.asp>

בברכה

גדעון רפאל בן מיכאל
יו"ר ההנהלה

בקשתי התקבלה באהדה רבה ע"י יונה יהב, ראש העיר חיפה.

ברם, הקמת אבן מצבה בגן חסידי אומות העולם עולה ממון רב. סכום זה לא
שוריין בתקציב 2014. ולכן לא ניתן בשנה זו לממש את בקשתי.

אני תקווה, שבשנת התקציב 2015 יאושר הנושא וכך תונצח פרניה דדק בגן
חסידי אומות העולם שבחיפה.

תוכן הדברים שהצעתי לעיריית חיפה שיכתבו על גבי אבן הזיכרון

המכון ללימודי השואה בחיפה מקיים פעילות חינוכית בגן זה עם תלמידי כיתות ו' בנושא חסידי אומות העולם בתקופת השואה.

למרות, שטרם אושרה הבקשה להציב אבן-מצבה, חיברתי עבור מדריכי המכון ללימודי השואה טקסט, המספר את קורותיה ופעילות ההצלה של חסידת אומות העולם פרניה דדק – ביילסקי בתקופת השואה.

בשלב זה, גם ללא אבן-מצבה, ילמדו התלמידים המבקרים בגן את סיפור ההצלה המופלא של אישה אצילת נפש.

בקידום הנצחתה, אני חש תחושה של שליחות להנצחת זיכרון השואה.

נקודת הסבר באחת התחנות בגן חסידי אומות העולם

**חוברת המכילה את מעשיהם של חסידי אומות העולם
בצירוף הדרכה מתודית למורים ומדריכים**

- **ארכיון מסמכים וצילומים - "בית לוחמי הגטאות".**
- **ארכיון מסמכים מביתו של לייזר.**
- **ארכיון חסידי אומות העולם וארכיון התמונות - "יד ושם".**
- **תמונת הרקע לעמוד השער:** "טלית קטן, 1944" - הינו ציורו של ז'ינובי טולקאצ'ב. [גואש, פחם וגיר צבעוני על נייר] תרומת זיגמונד א. רולאט מניו-יורק, לזכר הוריו, הנריק ומניה שניספו בשואה. (באדיבות אוסף המוזיאון לאמנות יד ושם)
- **שיחה עם בנימין ואסתר בליצר.**
- **שיחות עם משפחתו של ארט אליעזר.**
- **ארט עדי: ראיון אישי מהיבט הקורבן.** עבודה במסגרת הקורס: קורבנות השואה, המכללה האקדמית גליל מערבי, תמוז תשס"ו, יוני 2007.
- **בן מיכאל גדעון רפאל: "אדם לאדם - אדם! חסידי אומות העולם תושבי חיפה מצילים יהודים בתקופת השואה", עיריית חיפה, תשס"ח - 2008.**
- **ברכה חבס: "הספינה שניצחה - קורות יציאת אירופה תש"ז", מערכות, תש"ט - 1949.**
- **"פנקס קהילות פולין", כרך שני-גאליציה המזרחית, יד ושם, תש"ם-1980, עמ' 489-490.**
- **אתר האינטרנט: "יציאת אירופה תש"ז - אקסודוס 1947":**
<http://www.exodus1947.org/index.html>
- **אתר פלי"ם וההעפלה:**
http://www.palyam.org/Hahapala/Teur_haflagot/hf_Exodus
- **חסידת אומות עולם: המצילה פרניה דדק - באתר "יד ושם" - חסידי אומות העולם:**
<http://www.yadvashem.org/yv/he/righteous/stories/dedek.asp>

• **מרכז מורשת יהדות פולין - מידע על הקהילות היהודיות:**

<http://moreshet.pl>

מראי מקומות

1. <http://www.exodus1947.org/list.html>

2. קטעי היומן מובאים בספרה של ברכה חבס: "**הספינה שניצחה - קורות יציאת אירופה תש"ז**", עמ' 232-233.

3. כנ"ל, עמ' 243.

4. כנ"ל, עמ' 288.

5. כנ"ל, עמ' 236-237.

6. פנקס קהילות פולין, כרך שני-גאליציה המזרחית, יד ושם, תש"ם-1980, עמ' 489-490.
כ"כ באתר <http://www.exodus1947.org/list.html> מדור קהילות באות ק.

7. מארכיון הצילומים ב"יד ושם".

8. מארכיון הצילומים של "בית לוחמי הגטאות".